

Jean-Pierre Goldenstein, *Lire le roman*, Belçika, De Boeck & Larcier, 1999

1999 yılında ilk basımı yapılan *Lire le roman* (Roman okumak) adlı kitapta Jean-Pierre Goldenstein önemli yazın araştırmacılarının çalışmalarını sentezleyerek sistemli okuma ve roman inceleme yöntemlerini kaleme alır. Kuramsal bilgilere ve uygulamalara aynı oranda yer verilmesi ve kullanılan dilin yalınlığı ile dikkat çeken yapıt sadece eğitmenlere değil aynı zamanda öğrencilere de hitap etmektedir. Bu kitapta, romanın iç yapısını oluşturan öğeler birer birer, nesnel bir bakış açısıyla açıklanır.

Yedi bölümden oluşan kitapta sırasıyla řu kavramlar irdelenmiştir: “Yeni Roman, yeni okumalar” adlı birinci bölümünde Goldenstein, yirminci yüzyılda biçimlenen yeni romanın yapısını ele almıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası tüm sanat dallarında olduğu gibi edebiyat alanında da değişmeler gözlemlenir. Anlatılabilir ve özetlenebilir geleneksel XIX.yüzyıl romanına karşın, yeni roman dış gerçekliğe değil, kendi iç gerçekliğine gönderme yapmayı tercih eder. Karakterler, gerçek dünyada olduğu gibi isimlerle değil alfabe harfleriyle adlandırılır; olayın geçtiği zaman ve yer; olayı kimin anlattığı ve çoğu zaman neden bahsedildiği bile belirsiz kalır. Yeni roman, giriş-gelişme-sonuçtan oluşan olay örgüsüne ve kronolojik sıraya uymayı reddeder. Goldenstein, okura yeni romanda bu geleneksel yapıyı aramaması ve dış gerçekliğe doğru değil romanın kendi gerçekliğine bağlı bir okuma süreci gerçekleştirmesi gerektiğini açıklar.

Kitabın genelinde geleneksel roman ve okuma teknikleri üzerinde durulduğundan ilk bölüm içeriği ile kitabın içinde ayrı bir paragraf oluşturur. Birinci bölüm sonrası kitabın geri kalanında, belirli bir yer ve zaman dilimi içinde bir ya da daha çok kişinin başından geçen olayların anlatıldığı geleneksel roman yapısı irdelenmiştir. Goldenstein “Bakış açıları ve anlatılama teknikleri” adlı ikinci bölümde okurun çoğunlukla birbirine karıştırdığı yazar-anlatıcı ayırımının altını çizerek anlatıcının anlatıdaki yerine göre çeşitlenen anlatı teknikleri -dialoglar, iç ve dış monologlar, tasvirler, anlatıcının yorumları- üzerinde durur.

Kitabın üçüncü bölümünde “anlatı kişileri” incelenir: Kişilerin ismi, yaşı, fiziksel görünümü, yaşadığı yer, doğduğu ülke, ailesi ve geçmişi kendisi hakkında okura ilk ipuçlarını verir. Olaylar karşısındaki tepkileri ve düşünceleri ise okurun roman kişilerini görsel olarak tanımaktan bir adım daha öteye gitmesini sağlar ve fiziksel özelliklerinin yanı sıra ruhsal özelliklerini

keşfetmesine başka bir deyişle kişiliklerini tanınmasına imkan verir. Bu bölümde Goldenstein, sadece insanı içeren geleneksel anlatı kişisi tanımıyla kısıtlı kalmaz ve bu kavramı Etienne Souriau, Vladimir Propp ve Algirdas-Julien Greimas'ın çalışmalarına değinerek anlatı içindeki işlevine göre yapısalcı yaklaşımla tekrar ele alır.

Dördüncü bölümde Norman Friedman, Tzvetan Todorov, Jean-Michel Adam, Claude Duchet, Claude Bremond gibi yazın araştırmacılarının “olay örgüsü ve anlatı düzeni” üzerine yaptıkları çalışmalar sunulmuştur. Bu bölümde, giriş-gelişme-sonuçtan oluşan klasik olay örgüsünün yanı sıra Norman Friedman'ın üç ana grup altında topladığı on dört farklı olay örgüsünün dökümü yer alır. Tzvetan Todorov ve Jean-Michel Adam'ın çalışmalarında ise anlatı, başlangıç ve bitiş durumu arasındaki değişimler olarak açıklanır ve anlatı düzeni beş temel nokta üzerinde oluşturulur: başlangıç durumu, bitiş durumu, değiştirici güç, dengeleyici güç, olayın dinamiği.

Beşinci bölümünde “anlatı uzamı”, altıncı bölümünde “ anlatı zamanı” incelenmiştir. Roman kişilerinin yerleştirildiği ve olayın geçtiği uzam anlatıcının bakış açısına –dikey ya da yatay- ve hareketine göre –sabit ya da hareketli- betimlenir ve anlatıya göre çeşitlenir: fantastik, gerçekçi, açık, kapalı, hayali, vb.

Altıncı bölümde “anlatı zamanı” iç ve dış zaman olarak iki gruba ayrılarak ele alınmıştır. İç zaman başlığı altında yazarın zamanı, okurun zamanı ve anlatının zamanı; dış zaman başlığı altında da kurgu zamanı ve anlatılama zamanı toplanmıştır. Jean Ricardou'nun kurgu ve anlatılama zamanlarını karşılaştırdığı şemalar ise olayın gerçekleşme zamanı ve anlatılma zamanı arasındaki farkı görselleştirir: Tasvir, özet, yorum, ileri gönderme ve geri dönüşlerde kurgu ve anlatılama zamanı arasında büyük farklar oluşurken, diyaloglarda her iki zaman birbirine denk düşmektedir.

Yedinci bölümde “eski romanlar, yeni okumalar” adı altında örnek okuma çalışmaları sunulmuştur: Emile Zola'nın *Thérèse Raquin* romanındaki kedinin anlatıdaki işlevi, Jules Vernes'nin üç romanının senaryosu ve Flaubert'in *Madame Bovary* romanında geçen özel ad, yer adları, yabancı sözcükler, teknik terimler, argo ve tekrarlanan sözcüklerin bilgisayar yardımı ile dökümü.

Jean-Pierre Goldenstein'nın bu yapıtı yazınsal inceleme yöntemlerinde temel bir başvuru niteliği taşımaktadır.

Buket ALTINBÜKEN